

İlkokul Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Çatışma Çözme Becerilerinin Gelişiminin İncelenmesi¹

Examining the Improvement of Conflict Resolution Skills in the Elementary Fourth Grade Social Studies Course

Ömür GÜRDOĞAN BAYIR², Mehmet GÜLTEKİN³

Öz: Bu araştırmanın amacı ilkököl dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin çatışma çözme becerilerindeki gelişimi incelemektir. Araştırma karma yöntem kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Karma yöntemle gerçekleştirilen bu çalışmada gömülü deneysel desen işe koşulmuştur. Araştırma Eskişehir il merkezinde bulunan bir ilkökölün dördüncü sınıfında 2014-2015 güz döneminde gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın verileri görüşme, gözlem, anekdot kayıtları, öğrenci materyalleri ve çatışma çözme becerisi ölçeği aracılığıyla toplanmıştır. Ayrıca araştırmacı günlüğünden de verileri desteklemek amacıyla yararlanılmıştır. Nicel verilerin analizinde Wilcoxon İşaretili Sıralar Testinden yararlanılırken, nitel verilerin analizinde tümevarım analizinden yararlanılmıştır. Araştırma sonuçları öğrencilerin deneyimlediği çatışma durumları, Sosyal bilgiler dersinde çatışma çözme eğitiminin etkililiği ve çatışma çözme eğitim süreci başlıkları altında ele alınmıştır.

Anahtar sözcükler: İlkokul, Sosyal Bilgiler, Çatışma, Çatışma Çözme Becerisi, Çatışma Çözme Eğitimi

Abstract: The aim of this study is to examine the improvement of elementary fourth grade students' conflict resolution skills in the Social Studies course. In the study, which was designed in mixed model, embedded experimental design was employed. The study was conducted in a fourth grade class of an elementary school in the city of Eskişehir. The research data were gathered through the conflict resolution skill scale, teacher and student interviews, observations, learner materials and anecdote records. In addition, the statements in the researcher journal were used as a supportive dataset. Wilcoxon Signed Rank Test was employed in the analysis of the quantitative data obtained in the study, and inductive analysis was conducted in the analysis of the qualitative data. In the study, results were revealed on the conflict situations that the students experienced, the effectiveness of the conflict resolution education in the Social Studies course, and the process of conflict resolution education.

Keywords: Elementary education, Social Studies, Conflict, Conflict Resolution Skill, Conflict Resolution Education

1. GİRİŞ

Çatışmalar, insanın yaşadığı her yerde karşılaşılabilecek kaçınılmaz olgulardır. Kaçınılmaz bir gerçeklik olan çatışmaların yapıcı yollarla çözülmesi ise yaşanan bu çatışmalardan yararlar elde edilmesine olanak tanıyabilir.

Çatışma, farklı düzeylerdeki uyuşmazlıkları nitelikleme amacıyla kullanıldığından farklı biçimlerde tanımlanan bir kavramdır. Fiziksel şiddet içeren bir kavga da çatışma olarak tanımlanırken, herhangi bir uyuşmazlık ya da sözel tartışma da çatışma olarak tanımlanabilmektedir (Karip, 2013). Kızgınlık, korku, suçluluk, ümitsizlik, yanlış anlaşılma gibi duygularla ifade olarak tanımlanan çatışma (McDaniel, 1992) aslında tarafların yararını içeren yollarla çözülmesi gereken sorunlardır (Johnson & Johnson, 1996a). Çatışma çözme ise tarafların uzlaşmaya vardığı bir süreçtir (Sadri, 2013). Çatışma çözme sürecinde problem çözme becerileri, karşı tarafla olan ilişkiler, karşılıklı amaçlar, karar verme biçimi, çatışmaya dâhil olacak kişiler, çatışmanın olası sonuçları ve kontrolden çıkma olasılığı gibi durumların değerlendirilmesi gerekmektedir (Karip, 2013). Bu bağlamda çatışmaların yapıcı yollarla çözülebilmesi için okullarda bu yönde yaklaşımların kullanılması önem taşımaktadır.

Okullarda öğrencilere çatışma çözme becerilerinin kazandırılmasında doğrudan çatışma çözme becerilerine yönelik geliştirilen programlar kullanılabilir gibi, Sosyal Bilgiler, Fen Bilimleri gibi derslerden de yararlanılabilir. Nitekim Bickmore (1997) çatışma çözme eğitimi demokrasi sürecini göz önünde bulundurarak Sosyal Bilgiler programıyla bütünleştirmiştir.

Sosyal Bilgiler topluma ilgilenen, çocukların topluma bilgili olarak katılmalarını sağlayan, sağlıklı ve sosyal ilişkiler geliştirmesine önem veren bir derstir. Bireylerin yaşamlarının çevreden nasıl etkilendiğini, onların çevreyi nasıl etkilediğini, geçmişte kurumların nasıl oluştuğunu, bireylerin geçmişte ve bugün zorluklarla nasıl mücadele ettiğini konu edinmektedir (Shamsi, 2004). Sosyal Bilgiler gruplar

¹ Bu makale "İlkokul Dördüncü Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Çatışma Çözme Becerilerinin Gelişiminin İncelenmesi" adlı doktora tezinden üretilmiştir.

² Yrd. Doç. Dr., Anadolu Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, ogurdogan@anadolu.edu.tr

³ Prof. Dr., Anadolu Üniversitesi, Temel Eğitim Bölümü, Sınıf Eğitimi Anabilim Dalı, mgulteki@anadolu.edu.tr

arası iletişimi, aileyi ve küresel toplumu konu alan derslerden biridir (Merryfield & Remy, 1995). Bu nedenle toplumda ve bireyler arasında yaşanan çatışmalara ve çözüm önerilerine bu derste değinilmesi beklenmektedir.

Çatışma çözme becerisi, bireylerin çatışmalarını şiddet içermeyen biçimde çözmesi için sahip olması gereken bir özelliktir. Bireylerin başkalarının haklarına saygı duyarak tercihler yapması ve çatışmalarını çözmesi etkin vatandaşlar olmanın temel kuralıdır (Martorella, 2002; Schrupf, Crawford & Bodine, 1997/2007). Çünkü sorunlara küresel açıdan bakma, eleştirel ve sistematik düşünme, çatışmaları şiddete başvurmadan çözme gibi özellikler etkin vatandaşın özellikleri arasında sayılmaktadır (Hicks, 2001'den akt. Güven, 2011). Etkin vatandaşların aynı zamanda değer ve inanışlardan kaynaklı çatışmalara karşı hoşgörülü olması gerekmektedir (Sunal & Haas, 2002). Aynı şekilde çatışma çözme eğitimi almak, bireylerin iyi vatandaş olma özelliklerini kazanmasına yardımcı olacaktır (Öner, 2006). Özellikle genç bir vatandaş olarak öğrencilerin çatışmaların nasıl çözümleneceğini öğrenmesi önemli bir gerekliliktir (Martorella, 2002). Etkili vatandaşlar yetiştirmek ise Sosyal Bilgiler dersinin varoluş amaçları arasında yer almakta ve dersin merkezini oluşturmaktadır. Bu ders aracılığıyla bilgi temelli ve bilimsel akıl yürütme ile bütünleşen ulusal değerleri benimsemiş, evrensel değerlere saygılı vatandaşların yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Ayrıca tüm öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersini zorunlu olarak aldığı düşünüldüğünde etkin vatandaşlar yetiştirmek için çatışma çözme becerilerinin bu dersle ilişkilendirilmesi önemlidir (Bickmore, 1997; Kabapınar, 2009).

Çatışma çözme ve barışçıl olma, demokratik toplumlarda bireylerin sahip olması gereken sorumluluklar arasındadır (Schrumpf, Crawford & Bodine, 1997/2007). Okullar da toplumun bir parçasıdır ve demokratik özellikler taşımalıdır. Çünkü demokratik yapı sergileyen okullarda öğrenciler kendi sorunlarını ve çatışmalarını çözme konusunda cesaretlendirilmektedir (Andrews, 2000). Nitekim çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesine ilişkin sağlanan olanaklar, öğrencilerin demokratik biçimde yaşamalarını sağlamaktadır (Smith-Sanders & Harter, 2007). Çünkü demokrasinin temel bileşenleri hak, sorumluluk, katılım, farklılıklara saygı, çatışma ve çözümdür. Bu konu alanları Sosyal Bilimlerle yakından ilişkilidir (De La Caba Collado & Lopez Atxurra, 2006). Sosyal Bilgiler dersi de Sosyal Bilimlere dayalı olarak oluşturulmuş disiplinler arası bir derstir. Ayrıca çatışma, işbirliği, farklılıklar, değerler gibi kavramlar Sosyal Bilgiler programının temel bileşenleridir (Sunal & Haas, 2002). Demokrasi sürecinin bir gereği olarak çatışma çözme becerileri, Sosyal Bilgiler ile bütünleştirilmelidir. Çünkü, çatışmalar demokrasinin bir parçasıdır ve öğrenciler çatışmayı bir öğrenme fırsatı olarak ele almalıdır (Thompson, 1999). Ayrıca demokratik toplumların oluşturulmasında demokrasi eğitimi de önem taşımaktadır. Demokrasi eğitimi Sosyal Bilgiler dersi içerisinde verilmektedir. Bu nedenle öğrencilere kazandırılmak istenen özgürlük, eşitlik, insan hakları katılım gibi yapıcı çatışma çözme için gereken değerler, Sosyal Bilgiler dersi içerisinde yer almalıdır. Sosyal Bilgiler dersinde demokrasi eğitimi için gerekli olan eleştirel düşünme ve katılımı sağlama gibi etkinlikler (Güven, 2009) çatışma çözme becerilerinin gelişmesine de katkı sağlayacaktır. Buna ek olarak Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözme becerilerine yer verilmesi demokratik ve şiddetten uzak bir sınıf ortamı oluşturacaktır (Chislett, 2005).

Çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesinde demokrasi ve vatandaşlık eğitimi, çok kültürlü eğitim, önyargıyı azaltma, eleştirel düşünme ve problem çözme, zorbalığı önleme gibi yaklaşımlar kullanılmaktadır. Bu yaklaşımların öğrencilere bilgi ve becerilerin kazandırılması için ders programlarında yer alması gerekmektedir (Girard, 1995). Sosyal Bilgiler dersinin doğası, çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi için bu yaklaşımların kullanılmasına ve kısa öykülerle bu becerilerin geliştirilmesine uygundur (Bickmore, 1997).

Çatışma çözme, değer eğitimi, küresel eğitim, güncel olaylar, kariyer eğitimi, ekonomi, gelecekle ilgili çalışmalar, cinsiyet gibi konular Sosyal Bilgiler eğitiminin içerisinde yer almaktadır (Adkins, 1999). Sosyal Bilgiler sınıf içi iletişimde ortaya çıkan sorunlarla ilgili çatışma çözme etkinliklerine yer verilmesi için son derece uygun bir derstir. Bunun yanı sıra Sosyal Bilgiler dersinin konuları çerçevesinde de çatışma çözme etkinlikleri yapılabilir (Çengelci, 2011). Çatışma çözme becerileri Sosyal Bilgiler dersinin içerisinde üç şekilde yer alabilir. Birincisi öğretmenlerin bireylerin yaşadığı çatışmaları ele alan güncel olayları sınıf ortamına taşıması, ikincisi tarih konularına ilişkin farklı görüşler sunması ve üçüncüsü kültürel farklılıklara ilişkin tartışma ortamlarının oluşturulmasıdır (Bickmore, 1997). Öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde öyküleri incelemesi, çatışma analizleri yapması gibi etkinlikler, onların çatışma çözme becerilerini geliştirebilir. Çatışma çözme eğitiminin Sosyal Bilgiler dersi içinde yer alması öğrencilerin eleştirel düşünme, farklı bakış açılarına sahip olma gibi becerilerini de geliştirecektir. Aynı zamanda bu eğitim, gerek öğretmen gerek öğrencilerin karmaşık olayları anlamalarını sağlayacak bilgi, beceri, değer ve tutumları içermektedir. Çatışma çözme eğitiminin Sosyal Bilgiler dersinde yer alması ile öğrenciler

çatışmalara katılan grupların ilgi ve gereksinimlerini anlayacak; kimlik, baskı ve gücün anlamını öğrenecek; eleştirel düşünen ve sorumlu vatandaşlar olarak özgür olmanın değerini benimseyecektir (Chislett, 2005).

Sonuç olarak, çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesinde Sosyal Bilgiler dersi önemli rol oynamaktadır. Çünkü;

- çatışma çözme becerileri etkin vatandaşların sahip olması gereken özellikler arasında yer almaktadır. Sosyal Bilgiler dersinin temel vurgusu da etkin vatandaşlar yetiştirmektir.
- çatışma çözme becerilerine sahip bireyler demokratik toplumların oluşmasına katkı sağlamaktadır. Sosyal Bilgiler dersi, demokrasi bilincinin etkinliklerle kazandırıldığı bir derstir.
- çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesinde işbirliğine dayalı öğrenme, çok kültürlü eğitim, barış eğitimi, vatandaşlık eğitimi, tartışmalı konuların öğretimi gibi yaklaşımlar rol oynamaktadır. Sosyal Bilgiler dersi doğası gereği bu yaklaşımların kullanılmasına uygundur.
- çatışma çözme becerilerine sahip bireyler hoşgörü, farklılıklara saygı, barış gibi değerleri ve eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme, karar verme gibi becerileri kazanmaktadır. Sosyal Bilgiler dersinde bu değer ve becerilerin kazandırılması dersin önemli bir bileşenini oluşturmaktadır.

Alanyazında çatışma çözme becerilerinin farklı boyutlarda incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Öğrencilerin çatışma çözme becerilerini farklı değişkenler bağlamında inceleyen (Gündoğdu, 2010; Mutluoğlu & Topsis, 2012; Yavuzer, Karataş & Gündoğdu, 2013), farklı öğretim etkinliklerinin çatışma çözme becerisine etkisini ele alan (Bilgin, 2008b; Bilgin & diğ., 2012; Catterall, 2007; Ergül, 2008; Gündoğdu, 2009; Karataş, 2011; Mayorga, 2005; Sarı, 2005; Sünbül, 2008; Türk, 2008), ve bireylerin çatışma çözme stratejilerini belirleyen (Ayaş & diğ., 2010; Basit & diğ., 2010; Dinçyürek & Civelek, 2008; Türnüklü & Şahin, 2004;) çalışmalar bulunmaktadır. Alanyazında ilkokul düzeyinde sosyal Bilgiler dersi aracılığıyla çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesine ilişkin bir çalışmaya rastlanmamıştır. Araştırma bu gereklilikten yola çıkılarak desenlenmiştir. Özellikle toplumdaki artan şiddet olayları düşünüldüğünde, bireylerin bu becerilerinin erken yaşlardan itibaren geliştirilmesine gereksinim duyulmaktadır. Ayrıca bu araştırmanın Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesine yönelik etkinliklerin geliştirilmesi ile alana katkı sağlayacağı umulmaktadır. Bu kapsamda bu araştırmanın amacı ilkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin çatışma çözme becerilerindeki gelişimi incelemektir. Bu amaç doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

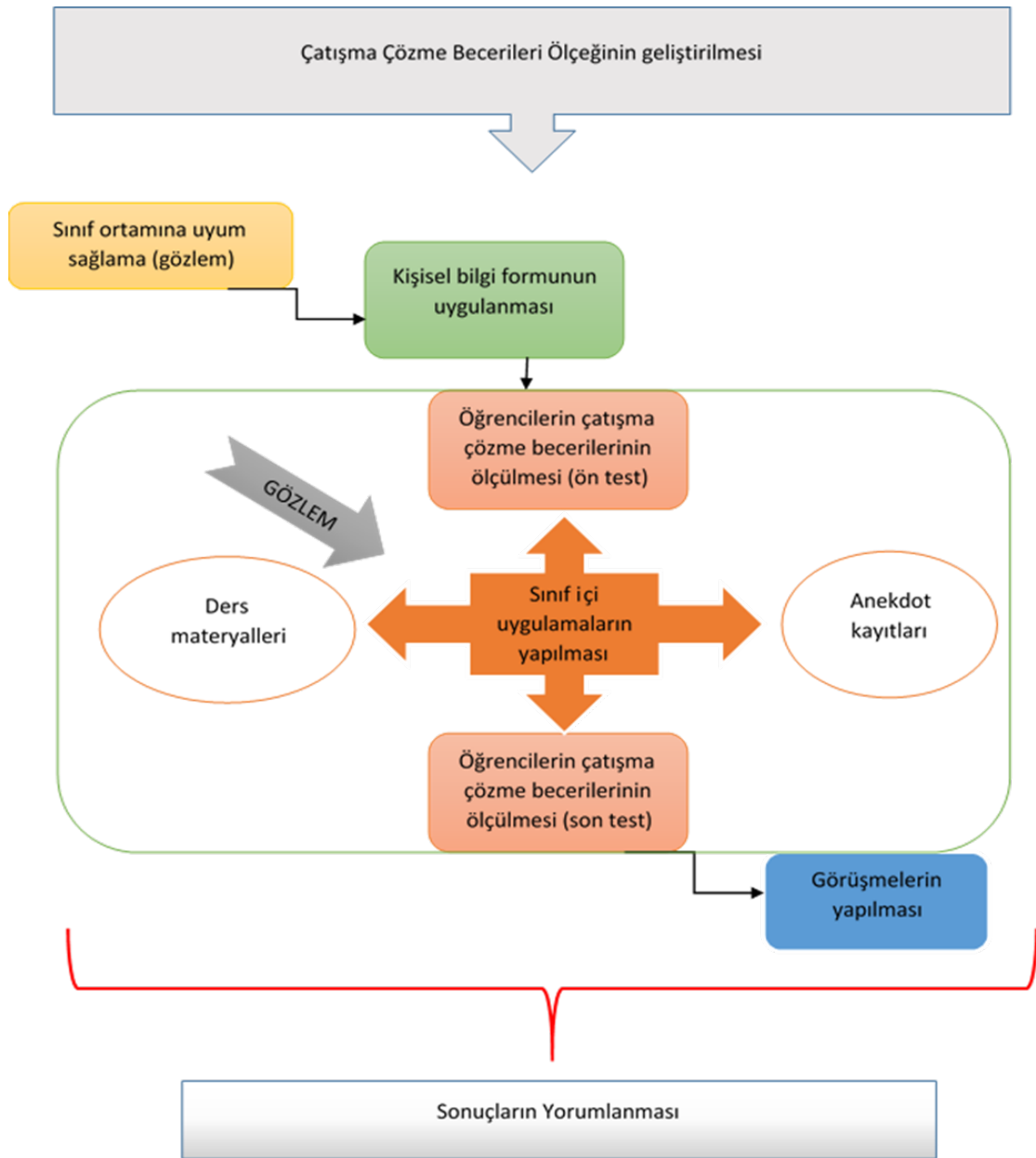
- Öğrenciler çatışma sürecini nasıl anlamlandırmaktadırlar?
- Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözmeye yönelik verilen eğitim, öğrencilerin çatışma çözme becerilerini anlamlı bir şekilde etkilemiş midir?
- Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözmeye yönelik verilen eğitim süreci nasıl gerçekleştirilmiştir?

2. YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın modeli, katılımcılar, verilerin toplanması ve analizi ele alınmıştır.

2.1. Araştırma Modeli

İlkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin çatışma çözme becerilerindeki gelişimi incelemeyi amaçlayan bu araştırma karma yöntemle gerçekleştirilmiştir. Karma yöntem araştırma içerisinde nitel ve nicel yöntemlerin ya da yaklaşımların bir arada kullanılmasıdır. Karma yöntemde amaç, araştırma sorusunu genişleterek açıklamak ve bunun için de gerek nitel gerekse nicel yöntemi bir arada kullanmaktır (Creswell, 2009). Bu çalışmada karma yöntem desenlerinden gömülü desen kullanılmıştır. Gömülü desende nicel yaklaşıma dayalı olarak toplanan veri, ana veri setini oluştururken; nitel yaklaşıma dayalı ikinci bir veri seti destekleyici veri setini oluşturmaktadır; ya da bunun tersi de söz konusu olabilmektedir (Creswell & Plano Clark, 2011). Araştırmada gömülü desen modellerinden gömülü deneysel desenden yararlanılmıştır. Öğrencilerin çatışma çözme becerilerindeki değişim nicel yolla ortaya konulurken, eğitim sürecinin değerlendirilmesi nitel yolla ortaya konulmuştur. Gömülü deneysel desen modelinin araştırmaya nasıl uyarlandığı Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1. Gömülü deneysel modelin araştırma sürecine uyarlanması

Şekilde görüldüğü gibi, öncelikle çatışma çözme becerileri ölçeği geliştirilmiştir. Araştırmada deneysel uygulama öncesinde öğrencileri tanımak ve öğrencilerin kameraya alışmalarını sağlamak amacıyla gözlemler yapılmıştır. Daha sonra ise öğrencilere kişisel bilgi formu ve çatışma çözme becerileri ölçeği uygulanmıştır. Ön testlerin uygulanmasının ardından Sosyal Bilgiler dersinde sınıf içi uygulamalar gerçekleştirilmiştir. Bu süreçte öğrencilerden yaşadıkları çatışmalara ilişkin anektod kaydı tutmaları istenmiştir. Ayrıca sınıf içinde kullanılan çalışma kâğıtlarından da nitel veri olarak yararlanılmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde yapılan uygulamaların ardından öğrencilere çatışma çözme becerileri ölçeği son test olarak uygulanmıştır. Öğretmen ve öğrencilerin uygulamaya ilişkin görüşlerini ortaya koymak için görüşmeler yapılmıştır. Araştırma süreci boyunca araştırmacı günlüğü tutulmuştur. Analiz sürecinden sonra ise veriler araştırmanın amaçları doğrultusunda yorumlanmıştır.

2.2. Katılımcılar

Araştırmada çatışma çözme becerileri ölçeği geliştirildikten sonra, araştırmanın uygulama aşamasına geçilmiştir. Bunun için Sosyal Bilgiler dersine yönelik olarak geliştirilen ders planları bir ilkokulun dördüncü sınıfında uygulamaya konulmuştur. Bu sınıfın seçilmesinde amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Araştırmada uygulamanın yapılacağı sınıf belirlenmeden önce Tepebaşı ilçesinde bulunan orta sosyo-ekonomik düzeydeki okulların müdürleri ve öğretmenleri ile uygulama okulunu belirlemek için görüşmeler yapılmıştır. Araştırma yapılan okulun seçilmesinde okul yönetiminin ve öğretmenlerin; araştırmaya gönüllü olarak katılacaklarını belirtmesi, kamera çekimine izin vermeleri, çatışma ve çözüm süreci konusuna ilişkin bakış açılarının olumlu olması, öğrencilerinin bu konuda eğitim almalarını istemeleri ve araştırmacının Sosyal Bilgiler derslerini yürütmesini kabul etmeleri etkili olmuştur. Araştırmanın yapılacağı sınıf, öğrenci velilerinin araştırmaya izin vermesi, farklı aile profiline sahip öğrencilerin bir arada olması ve öğrencilerin sınıfta sıkça çatışmalar yaşamaları ölçütleri dikkate alınarak sınıf öğretmenin görüşleri bağlamında seçilmiştir. Buna göre öğrencilerin kişisel bilgileri Çizelge 1’de gösterilmiştir.

Çizelge 1. Kişisel bilgilere göre öğrencilerin sınıf içerisindeki dağılımı

Değişken		f
Cinsiyet	Kız	17
	Erkek	16
Kardeş sayısı	1	10
	2	20
	3	2
	4	1
Ailedeki birey sayısı	2	1
	3	8
	4	18
	5	3
Annenin öğrenim durumu	6	3
	İlkokul	2
	Ortaokul	4
	Lise	16
	Üniversite	9
Babanın öğrenim durumu	Lisans üstü	2
	İlkokul	-
	Ortaokul	2
	Lise	20
	Üniversite	7
Aylık ortalama gelir	Lisans üstü	4
	1000-3000 TL	24
	3001-5000 TL	7
	5001 TL ve yukarısı	2
Toplam		33

2.3. Verilerin Toplanması

Araştırmanın veri toplanması sürecinde karma model dikkate alınarak araştırma soruları bağlamında farklı veri türüne yönelik olarak veri toplama araçları kullanılmıştır. Bu bağlamda, araştırma sorularını yanıtlamak amacıyla kullanılan veri toplama araçları, verilerin toplanma zamanı ve toplanan verinin türü Çizelge 2’de gösterilmiştir.

Çizelge 2. Veri toplama araçları

Araştırma sorusu	Veri toplama aracı	Verilerin toplanma zamanı	Veri türü
Öğrenciler çatışma sürecini nasıl anlamlandırmaktadırlar?	Yarı yapılandırılmış görüşme (öğrenci formu)	Denel işlem sonrası 25.11.2014-04.12.2014	Nitel
	Gözlem (video kayıtları)	Denel işlem öncesi ve sırasında 15.09.2014-18.11.2014	Nitel
	Anektod kayıtları	Denel işlem sırasında 23.09.2014-18.11.2014	Nitel
	Öğrenci materyalleri	Denel işlem sırasında 23.09.2014-18.11.2014	Nitel
Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözmeye yönelik verilen eğitim öğrencilerin çatışma çözmeye becerilerini anlamlı bir şekilde etkilemiş midir?	Çatışma çözme becerileri ölçeği (ön test)	Denel işlem öncesi 22.09.2014	Nicel
	Çatışma çözme becerileri ölçeği (son test)	Denel işlem sonrası 18.11.2014	Nicel
Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözmeye yönelik verilen eğitim süreci nasıl gerçekleştirilmiştir?	Gözlem (video kayıtları)	Denel işlem sırasında 23.09.2014-18.11.2014	Nitel
	Ders planları ve öğrenci materyalleri	Denel işlem sırasında 23.09.2014-18.11.2014	Nitel
	Yarı yapılandırılmış görüşme (öğrenci formu)	Denel işlem sonrası 25.11.2014-04.12.2014	Nitel
	Yarı yapılandırılmış görüşme (öğretmen formu)	Denel işlem sonrası 20.11.2014	Nitel

Çizelge 2’de görüldüğü gibi, araştırmanın denel işlem bölümüne geçmeden önce çatışma çözme becerileri ölçeği ön test olarak uygulanmıştır. Araştırmacı tarafından geliştirilen çatışma çözme becerisi ölçeği uzlaşmaya başvurma ve şiddete başvurma boyutlarından oluşmuştur. Ölçeğin iç tutarlılık katsayısı .92 olarak belirlenmiştir. 22 maddeden oluşan ölçek varyansın 44.890’ını açıklamaktadır. Yapılan doğrulayıcı faktör analizi sonucunda ölçeğin χ^2 ’nin serbestlik derecesine oranı 2’nin altında olduğu için mükemmel uyum göstermektedir. RMSEA 0.033 ile mükemmel uyum, standardize edilmiş RMR 0.062 ile iyi uyum, NNFI’nın 0.97 ile mükemmel uyum, CFI’nın 0.98 ile mükemmel uyum, GFI’nın 0.87 ile orta düzeyde uyum gösterdiği ortaya çıkmıştır. NFI ve AGFI’nın kabul düzeyine yakın indeksler gösterdiği ifade edilebilir. Bu bağlamda, çatışma çözme becerisi ölçeğinin açıklayıcı faktör analizi sonucunda elde edilen faktör yapısının doğrulandığı söylenebilir. Ayrıca bu aşamada öğrencileri tanımak amacıyla kişisel bilgiler formu da uygulanmıştır. Öğrencilerin çatışmaları nasıl çözümlediklerini ve verilen eğitim sürecinin nasıl gerçekleştirildiğini ortaya koymak amacıyla gözlem, anektod kayıtları, hazırlanan ders planları ve öğrenci materyallerinden yararlanılmıştır. Öğrencilerin verilen eğitim sürecine ilişkin olarak görüşlerini belirlemek amacıyla ise görüşme yapılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Araştırmada Sosyal Bilgiler dersinde yapılan etkinliklerin öğrencilerin çatışma çözme becerilerini geliştirip geliştirmediğini ortaya koymak amacıyla çatışma çözme becerileri ölçeği ön test-son test olarak uygulanmıştır. Bunun sonucunda elde edilen veriler SPSS 15.0 paket programından yararlanılarak analiz edilmiştir. Verilerin Skewness (öntest= -1.22; sontest=-1.14) ve Kurtosis (öntest=.48; sontest=1.68) değerleri, Kolmogorov Smirnov, Shapiro Wilk ($p < .05$) değerleri göz önünde bulundurulduğunda ve normal dağılım eğrisi dikkate alındığında verilerin normal dağılmadığı için nonparametrik testlerden yararlanılmıştır. Bu kapsamda verilerin analizinde ilişkili iki örnekleme ait puanlar arasındaki farkın anlamlı olup olmadığını test eden Wilcoxon İşaretli Sıralar Testinden (Büyüköztürk, 2010) yararlanılmıştır. Araştırmada öğrencilerin karşılaştıkları çatışma durumları ve Sosyal Bilgiler dersinde verilen eğitim sürecinin nasıl gerçekleştirildiğine ilişkin veriler gözlem, öğretmen ve öğrenci ile yapılan görüşmeler, öğrenme materyalleri, anekdot kayıtları ve araştırmacı günlüğü aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizinde MAXQDA programı kullanılmıştır. Elde edilen verilerin analizinde tümevarım analizinden yararlanılmıştır. Tümevarım analizi toplanan verilerdeki kavram ve ilişkilere ulaşmayı amaçlayan bir analiz türüdür (Yıldırım & Şimşek, 2006).

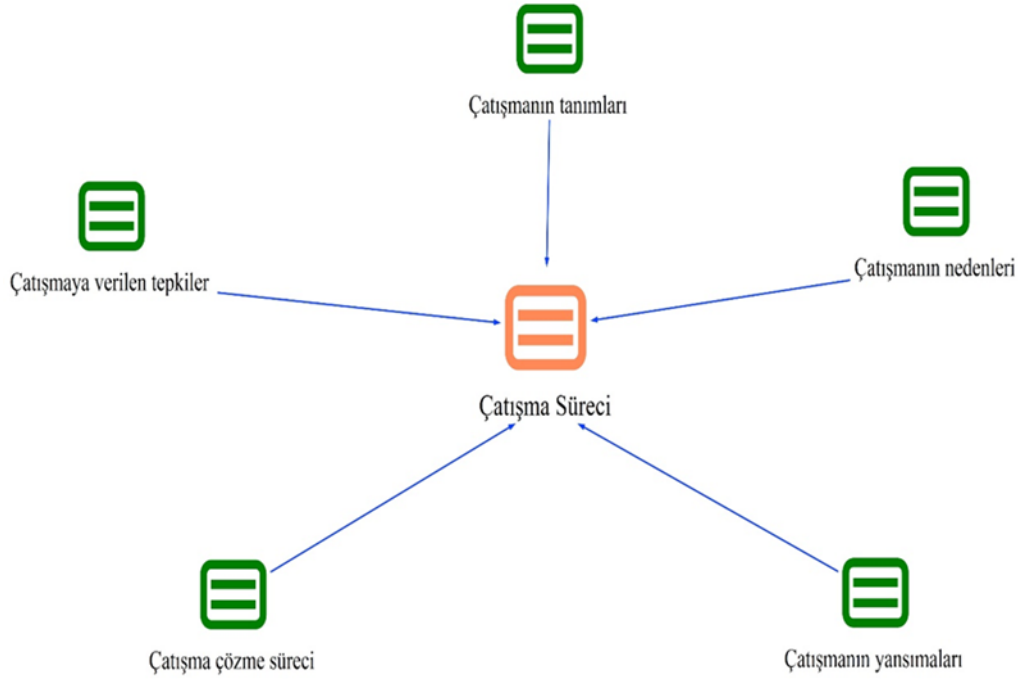
Araştırma denel işlem boyunca video kamera ile kayıt altına alınmıştır. Ayrıca araştırma boyunca sınıfa araştırmacı ile birlikte bir alan uzmanı bulunmuştur. Alan uzmanı tüm dersleri, hazırlanan gözlem formunu doldurarak araştırmacının yürüttüğü derslerin uygulama sürecini değerlendirmiştir. Başka bir alan uzmanı da 25 ders saatini kapsayan bu video kayıtlarından 5 ders saatini izleyerek aynı formu doldurmuştur. Uzmanların puanladıkları derslerin benzer sonuçlar gösterdiği ortaya çıkmıştır. Böylece yapılan uygulama güvenilir olarak kabul edilmiştir. Ayrıca araştırmacının nicel boyutunda kullanılan çatışma çözme becerileri ölçeği geçerlik ve güvenilirlik çalışmaları yapılarak ölçek hazır duruma getirilmiştir. Ölçeğin kapsam geçerliği için uzman görüşüne başvurulurken, yapı geçerliğini sağlamak amacıyla faktör analizi yapılmış, güvenilirliği ise Cronbach alpha değeri ile ortaya konmuştur. Araştırmada nitel veri toplama araçları ile toplanan veriler için inandırıcılık, aktarılabilirlik ve tutarlık ölçütlerinden yararlanılmıştır (Lincoln & Guba, 1985 akt. Yıldırım & Şimşek, 2006). Bu araştırmada inandırıcılık kapsamında veriler uzun süreli bir etkileşim sonucunda toplanmış ve birbiri ile karşılaştırılmış, gerek katılımcı gerekse veri toplama aracı çeşitliliğine gidilmiş ve veri toplama araçlarının geliştirilmesinde ve verilerin analizinde uzman görüşüne sunulmuştur. Aktarılabilirlik ölçütü için sık sık doğrudan alıntılara yer verilmiş ve amaçlı örnekleme seçme tekniğinden yararlanılmıştır. Araştırmanın tutarlılığını sağlamak amacıyla veri toplama araçlarının hazırlanmasından analizine kadar tüm süreçlerde benzer işlemler yapılmıştır. Araştırma sonucunda çıkan temalar, kodlar ve bunlara ilişkin alıntılar uzmanlara sunulmuş, yapılan tartışmalar sonucunda tema ve kodlara son biçimi verilmiştir.

3. BULGULAR

Araştırma sürecinde elde edilen bulgular araştırma soruları temel alınarak verilmiştir.

3.1. Öğrencilerin Çatışma Sürecini Nasıl Anlamlandırdığına Yönelik Bulgular

Öğrencilerin yaşadıkları çatışma sürecini nasıl anlamlandırdıkları Şekil 2’de gösterilmiştir.

Şekil 2. Öğrencilerin yaşadıkları çatışma sürecine ilişkin bulgular

Şekilde görüldüğü gibi öğrencilerin yaşadıkları çatışma süreci çatışmanın tanımları, çatışmanın nedenleri, çatışmanın yansımaları, çatışma çözme süreci ve çatışmaya verilen tepkiler temaları altında toplanmıştır. Bu temalar ışığında öğrencilerin ve sınıf öğretmenin çatışmayı nasıl tanımladığı, yaşadığı çatışmaların altında yatan nedenleri nasıl ele aldığı, çatışmanın yaşamlarına olan etkilerini nasıl belirttikleri, çatışmaya ilişkin çözüm süreçleri ve verdikleri tepkileri nasıl ifade ettikleri ortaya konulmuştur.

Öğrenciler çatışmayı anlaşmazlık, tartışma, küsme, kavga ve sorun biçiminde tanımlamışlardır. Çatışmayı anlaşmazlık biçiminde ele alan Şule bu görüşünü “Çatışma denilince iki ya da birkaç grubun birbiri ile çatışması yani anlaşmazlıktan, çatışma anlaşmazlıktır... İnsanların anlaşamaması, saygı duymamazlık [duymama] düşüncelerine, sevginin olmaması” biçiminde açıklayarak sevgi ve saygı değerlerini ön plana çıkarmıştır. Çatışmayı kavga olarak tanımlayan Arzu ise bu görüşünü “Çatışma denilince bir ya da iki [kişinin] kavgalaşması [kavga etmesi] grupça kavga etmesi geliyor” biçiminde ifade etmiştir. Bu durumda öğrencilerin çatışmayı genellikle olumsuz sözcüklerle tanımladıkları söylenebilir.

Öğrenciler yaşadıkları çatışmaların nedenlerini sınırlı kaynaklar, bencillik, yanlış anlama, yemek, oyun, kıskançlık, şikâyet etme, ödevleri yapmama, görüş ayrılıkları, rahatsız etme, eşyaları izinsiz kullanma, alay etme olarak ele almışlardır. Ayrıca öğrenciler oyunlarda kurallara uymama ve gruplaşmadan kaynaklı çatışma yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bunun yanı sıra öğrenciler birbirlerine sözel ve fiziksel müdahalelerde bulunmalarının çatışmalara yol açtığını ifade etmişlerdir. Yaşadığı çatışma nedenlerinden sınırlı kaynakları ele alan Bengü bunu “Kardeşim sürekli tableti alarak oyun oynuyor. Tablet de bir tane. Ben de oynamak istiyorum.” biçiminde ele alarak açıklamıştır. Çatışmanın nedenlerinden biri olarak gösterilen şikâyet etmeye ilişkin olarak sınıf içerisinde şöyle bir diyalog gerçekleşmiştir.

Bulut: Okan hiç bir defterin yanında yok mu?

Okan: Yok

Bulut: Öğretmenim Okan hiçbir defterini getirmemiş.

Okan: Sana ne ya... (Video Kaydı (V.K.), 23.09.2014/16.52-17.02).

Alay etmenin bir çatışma nedeni olduğunu düşünen Nisa bunu anektod kaydında “Arkadaşım Senem’le yürüyorduk. El ele tutuşup yürümeye karar verdik. Yürüyorduk. Bir tane arkadaşımız geldi. Bize şöyle dedi. “El ele tutuşup yürüyorlar, herhalde daha çocuklar.” Arkadaşım ben bizimle alay etmesine kızmıştık. Çatışmıştık” biçiminde ele alarak kızgınlığını ifade etmiştir. Öğrencilerin yaşadıkları çatışmaları çok boyutlu ele alarak evde, okulda, sokakta vb. yerlerde farklı nedenlerle çatışma yaşadıkları ortaya çıkmıştır.

Çatışmaların yansımaları olumlu ve olumsuz biçimde ele alınmıştır. Çatışmaların yaşama olumlu yansımaları empati becerisi kazandırma, öfke kontrolünü sağlama ve ilişkileri kuvvetlendirme biçiminde ele alınırken, olumsuz yansımaları küsmeye neden olma, üzülmeye, kendi isteğinden vazgeçme, ilişkileri

zayıflatma ve gruplaşmalara neden olma biçiminde ele alınmıştır. Çatışmanın olumlu yansımalarından empati becerisi kazandırmayı vurgulayan sınıf öğretmeni görüşünü “*Bazen olumlu yönleri de oluyor. Birbirlerine karşı empati kurmayı öğreniyorlar. Çatışma yaşandığında birbirilerini düşünüyorlar artık*” biçiminde açıklayarak çatışmalar sayesinde bu becerinin kazandırılabilceğini vurgulamıştır. Yine çatışmaların olumsuz yansımaları da olabileceğini düşünen sınıf öğretmeni gruplaşmalara vurgu yaparak görüşünü “*Örneğin çatışma sonucunda arkadaşlıkları bozuluyor, gruplaşmalar meydana geliyor ve dışlanma oluyordu, çocuklar kendi düşüncelerine önemseyen önem vermeyen ya da işte hep ben diyerek çatışan çocukları dışlıyorlardı.*” biçiminde açıklamıştır. Çatışmaların ilişkileri zayıflatıldığını öne süren Ali ise bu görüşünü “*Farklılıklarımız sonucu oluşan anlaşmazlıkları kavga etmeden çözmeliyim. Çünkü kavga edersek küs kalırız ve arkadaşlıklarımız bozulur, ilişkilerimiz kötü olur, düzeltmek zor olur...*” biçiminde açıklayarak çatışmaların kavga ile çözüldüğünde küslüklerin olduğunu ve arkadaşlıkların bozulduğunu ifade etmiştir. Çatışmaların yansımalarını öğretmen ve öğrenciler gerekçeleri ile birlikte açıklamışlardır. Çatışmaların yaşama yansımada çatışma yaşanan kişinin, verilen tepkinin ve çözüm sürecinin etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Çatışma çözme süreci iletişim kurma, şikâyet etme, ortak kararlar alma, sayışma, şiddete başvurma, kendi isteğinden vazgeçme, özür dileme, başkasından yardım alma ve istekleri dikkate alma biçiminde ele alınmıştır. Yaşanılan çatışmaların iletişim kurarak çözülebileceğini düşünen Mehtap bu konudaki görüşünü “*Yaşadığım çatışmaları konuşarak çözmeyi tercih ediyorum, yani konuşarak birbirimizi anlayabileceğimizi düşünüyorum; ama konuşmadan önce yani çatışmadan sonra sakinleşmek sakinleştikten sonra konuşmayı düşünüyorum. O zaman birbirimizi anlar çatışmayı çözeriz*” biçiminde ifade ederek insanların sakin bir biçimde iletişim kurması gerektiğini vurgulamıştır. Kendi isteklerinden vazgeçmeyi Kurtuluş Savaşı'na ilişkin bir piyeste aynı rolü isteyen bir arkadaşına karşı çözüm yolu olarak benimseyen öğrencilerden biri olan Metin bu durumu çatışma durumu içeren öğrenme materyaline “*Arkadaşım aynı rolü istiyorsa ona rolü vermeyi tercih ederim*” biçiminde yansıtmıştır. Öğrencilerin çatışma çözme sürecinde çözüm yolu olarak genellikle barışçıl yolların kullanması gerektiğini düşündükleri ortaya çıkmıştır.

Öğrencilerin çatışma karşısında umursamama, küsme, uyarma, ağlama, kaygılanma, kızma, üzülmeye ve ortamdaki uzaklaşma gibi tepkiler verdiği ortaya çıkmıştır. Çatışma karşısında umursamama tepkisini veren öğrencilerden Ali bunu “*Umursamıyorum çünkü bazı konuları şeyleri... Mesela şey yapıyorum. Arkadaşım bana [beni] arkadan dürtüyor sürekli onu umursamıyorum*” biçiminde örnek vererek açıklamıştır. Tarık ise çatışmalarda üzüldüğünü “*Ben çatışma yaşandığında normalde böyle üzüliyorum, ağlayacakmış gibi duygularım harekete geçiyor.*” görüşleriyle açıklamıştır. Öğrencilerin çatışma karşısında genellikle üzülmeye, kızma, ağlama, kaygılanma gibi daha çok duygusal tepkilerde buldukları ortaya çıkmıştır. Öğrenciler çatışmalar karşısında verdikleri bu tepkilerin nedenlerini kendi özelliklerini de dikkate alarak ifade etmişlerdir. Öğrencilerin verdikleri bu tepkilerin yaşadıkları çatışmaların konusuna göre değiştiği söylenebilir.

3.2. Sosyal Bilgiler Dersinde Verilen Eğitimin Öğrencilerin Çatışma Çözme Becerilerine Etkisine Yönelik Bulgular

Deneyisel süreç kapsamında Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilen etkinliklerin öğrencilerin çatışma çözme becerilerine etkisini belirlemek üzere araştırmacı tarafından geliştirilen çatışma çözme becerisi ölçeği uygulanmıştır. Öntest-sontest olarak uygulanan ölçek verilerinin normal dağılım göstermediği belirlenmiş; bu nedenle nonparametrik testlerden yararlanılmıştır. Sosyal Bilgiler dersinde yapılan öğretimin öğrencilerin çatışma çözme becerilerinde anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini belirlemek amacıyla yapılan Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi sonuçları Çizelge 3'te verilmiştir.

Çizelge 3. Çatışma çözme ölçeğinden alınan öntest-sontest puanlarına ilişkin wilcoxon işaretli sıralar testi sonuçları

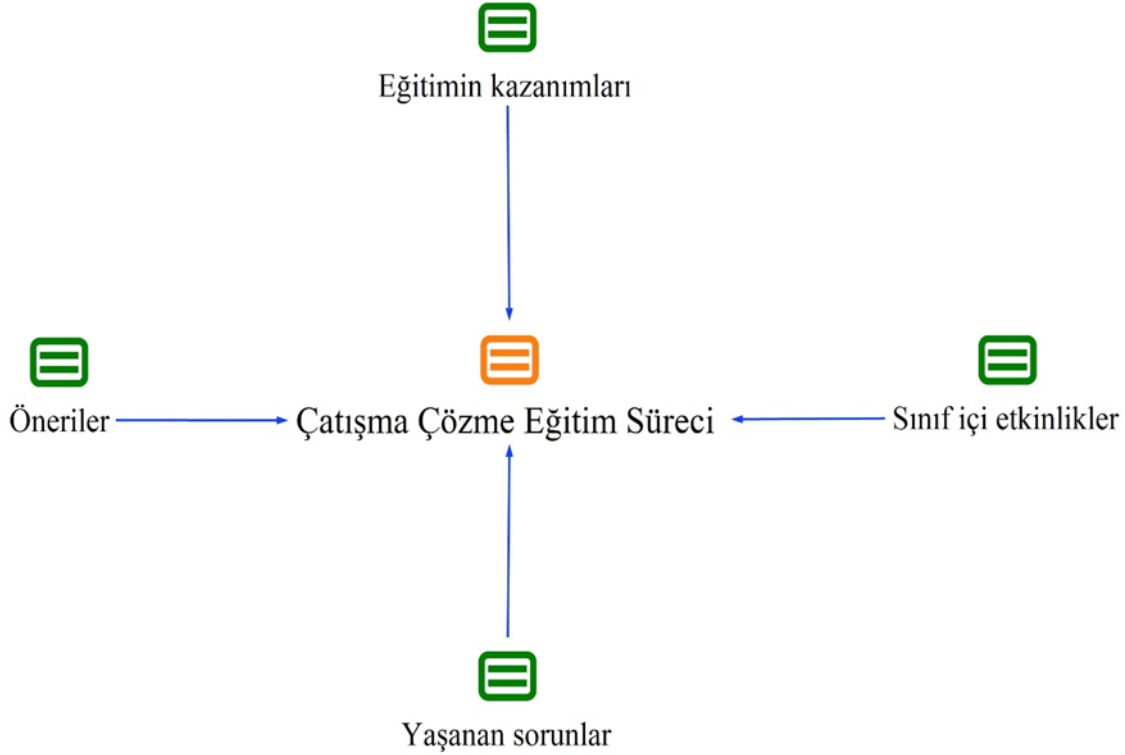
Sontest-öntest	n	Sıra Ortalaması	Sıra Toplamı	z	p
Negatif sıra	1	24.50	24.50	4.38*	.000
Pozitif sıra	30	15.72	471.50		
Eşit	2				

*Negatif sıralar temeline dayalı

Çizelgede görüldüğü gibi, öğrencilerin çatışma çözme becerisi ölçeğinden aldıkları deney öncesi ve sonrası puanlar arasında anlamlı bir farklılık bulunmaktadır ($z=4.38$; $p<.05$). Fark puanlarının sıra ortalaması ve toplamları dikkate alındığında gözlenen bu farkın pozitif sıralar yani sınav puanları lehinde olduğu ortaya çıkmıştır. Buna göre Sosyal Bilgiler dersinde verilen eğitimin öğrencilerin çatışma çözme becerilerini geliştirmede etkili olduğu söylenebilir.

3.3. Sosyal Bilgiler Dersinde Verilen Çatışma Çözme Eğitim Sürecine Yönelik Bulgular

Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesine ilişkin olarak gerçekleştirilen eğitim süreci Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 3. Çatışma çözme eğitim süreci

Şekilde görüldüğü gibi, Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilen çatışma çözme eğitim süreci eğitimin kazanımları, sınıf içi etkinlikler, yaşanan sorunlar ve öneriler temaları altında toplanmıştır. Bu temalar ışığında eğitim sürecinde sınıfta öğrencilere kazandırılanlar, sınıf içerisinde yapılan etkinlikler, bu etkinliklerin uygulanması sırasında karşılaşılan sorunlar ve buna ilişkin getirilen çözüm önerileri ortaya konulmuştur.

Eğitim sürecinde öğrencilerin değerler ve beceriler bağlamında bir takım kazanımlara ulaştıkları ortaya çıkmıştır. Öğrenciler değerler boyutunda nazik, saygılı ve hoşgörülü olmayı öğrenirken; beceriler boyutunda iyi taraftan bakma, arabuluculuk yapma, barışçıl yolla çözme, öfke kontrolü, dinleme ve empati kurma becerilerini kazanmışlardır. Değer boyutunda nazik olmayı öğrendiğini düşünen Ali bu görüşünü "... bana arkadaşlarıma kaba olmamam gerektiğini ve insanlara iyi davranmam gerektiğini öğretti" biçiminde açıklamıştır. Yine değer boyutunda saygılı olmayı öğrendiğini belirten Nuray bunu "Günlük yaşamımda arkadaşlarımla daha doğrusu çevremle olan çatışmalarımda onlara saygı göstermem onların bana ne dediğini iyi dinlemem gerektiğini anladım" biçiminde ifade etmiştir. Beceri boyutunda barışçıl yolla çözme becerisini vurgulayan Sevcan bu görüşünü "Hani arkadaşlarımla kavga ederek, bağırarak değil de onlara konuşarak onlarla konuşarak çatışmalarımda onlara saygı göstermem onların bana ne dediğini iyi dinlemem gerektiğini anladım" biçiminde açıklarken, öfke kontrolünü ele alan Cankat görüşünü "Böyle sinirime hâkim olmam gerekir, kendime hemen o kişiye dövmemem gerekir, eğer döversen zaten bu bana iyi bir şey katmaz" biçiminde açıklamış ve şiddetten uzak durmayı ele almışlardır. Çatışma çözme sürecine ilişkin olarak yapılan eğitimler sonucunda öğrenciler ve sınıf öğretmeni birtakım değer ve becerilerin kazandırıldığını ifade etmişlerdir. Bu eğitim sürecine ilişkin olarak sınıf öğretmeni

daha önceki gözlemlerine de dayanarak öğrencilerin çatışmaların çözümünde dinleme, empati kurma ve öfke kontrolünü sağlama gibi becerilerle hareket ettiklerini ifade etmiştir.

Eğitim sürecinde sınıf içi etkinlikler kapsamında sınıf içerisinde farklı çözüm yollarını değerlendirme, slogan üretme, canlandırma, öğrenme materyalleri, diyalog tamamlama, parmak boyası, değer eğitimi, resim çizme, tartışma, metinlerden yararlanma, güncel olaylar, soru-yanıt, akran değerlendirmesi, grup çalışması, beceri eğitimi, duyguları çözümlenme, öykü tamamlama ve anektodlardan yararlanma etkinliklerine yer verilmiştir. Bu kapsamda *farklı çözüm yollarını değerlendirmeye* ilişkin sınıf içerisinde gerçekleşen bir diyalog şöyledir:

Öğretmen: Şimdi birçok farklı örnek dinledik değil mi? Burada farklı çözüm yolu ne vardı?
Taner : Öğretmenim Doruk arkadaşımız annesine şikâyet ederek çözdü.
Eymen : Yağız ile kardeşi birbirine anlatarak çözmüş (V.K., 16.10.2014/09.50-10.28).

Diyalogda görüldüğü gibi, öğrenciler aynı örnek duruma ilişkin olarak farklı çözüm yolları üretmişlerdir. Öğretmen ise bu çözüm yollarını öğrencilerin bulmalarını istemiştir. Yapılan etkinliklerden *slogan üretmeye* ilişkin sınıfta geçen bir diyalog ise şöyledir:

Öğretmen : Bengü'nün sloganını dinliyoruz.
Bengü : Sürdür kavgayı çek cezanı. (V.K., 21.10.2014/02.38-02.59).

Öğretmen sınıf içinde öğrencilerin çatışmaya ilişkin kendi yazdıkları sloganları sunmalarını istemiştir. Bengü sloganında çatışmanın barışçıl olmayan yollardan çözüldüğünde ortaya çıkan sonucu ele almıştır. Sınıf içi etkinliklerden biri olan *canlandırmaya* ilişkin gerçekleşen diyalog ise şöyledir:

Öğretmen : Özge ve Ali 4. sınıfa giden iki arkadaşdır. Özge kızıl saçları olan boyu sınıftaki arkadaşlarına göre daha kısa bir öğrencidir. Ali bu nedenle Özge ye sürekli cüce demektedir. Özge bu durum karşısında çok üzülmemektedir. Ayrıca Ali ye de kızgındır. Ali ise Özge ye her cüce dediğinde mutlu olmaktadır. Özge diğer arkadaşlarının da cüce demeye başlamasıyla Ali'nin onlara baskı yaptığından şüphelenir. Özge bu durum karşısında Ali'yle konuşmaya karar verir. Anladınız mı?
Sınıf : Evet.
Öğretmen : Bu örnek olayımız. Ben şimdi olası üç sonuç yazdım, Özge'nin Ali'yle konuşmasına ilişkin. Şimdi bu sıradakilerden iki kişi benim yazdığım birinci sonucu canlandıracak (V.K., 09.10.2014/13.40-15.23).

Öğretmen, öncelikle fiziksel özelliklerin farklı olabileceğine ilişkin oluşturduğu örnek durumu açıkladıktan sonra sınıfı gruplara ayırmıştır. Her bir grubun, öğretmenin yazmış olduğu üç sonuçtan birini canlandırabileceği açıklanmıştır. Böylece öğrenciler kendilerine verilen hazır diyalogları yüz ifadelerini de kullanarak canlandırmışlardır. Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi amacıyla birçok etkinlikten yararlanılmıştır. Bu etkinlikler genellikle örnek durumları ve buna ilişkin çözümlerin tartışılmasını, canlandırılmasını, kendi ifadelerini kullanarak yeniden ele alınmasını içermiştir. Öğrenciler süreçte yapılan bu etkinliklerin tümünü beğendiğini ifade etmişlerdir.

Sınıf içi etkinliklerin yapılması sırasında materyal sorunu, başka şeylerle ilgilenme, zaman sorunu, metin oluşturmadaki sorunlar, grup çalışmasındaki anlaşmazlıklar ve dersin bölünmesi biçiminde sorunlar yaşanmıştır. Yaşadığı materyal sorununu Yasemin “...*Atatürk posterinde hiç kimse resmi getirmemişti ve herkese resim dağıtmak zorunda kaldığımız için bizim bazı yerlerimiz boş kalmıştı. Bir de mesela cetvel lazımdı o gün de sanırım matematik dersi yoktu. Onun için cetvelle çizemedik cetvel getiremiyorlardı onun için yazılarımız çok aşağı yukarıda oldu*” biçiminde ifade etmiştir. Aynı durumu araştırmacı günlüğünde “*Bugün derste afiş çalışması yaptık. Bir grup çalışmasıydı ama öğrenciler bireysel olarak resimler, fotoğraflar getireceklerdi. Bazı öğrenciler bunları getirmediği için derste bu konuda sıkıntılar yaşandı*” ifadeleriyle açıklamıştır. Sınıf içi etkinliklerden metinler oluşturma konusunda sorun yaşadığını belirten Sevcan ise bu görüşlerini “*Mesela böyle metin yazarken zorlandım. Aklıma bir şey gelmiyordu. Açıp kitabı teker teker okuyunca bir şeyler bulabiliyordum, yoksa bulamıyordum*” biçiminde ifade ederek bu sorunu kitaplardan araştırarak çözdüğünü dile getirmiştir. Yine öğrencilerden Mehtap grup içinde anlaşmazlıklar olduğunu “*Arkadaşarımla hangi fotoğrafı yapıştıracağımız konusunda çatışma yaşadık*” ifadeleriyle açıklamıştır. Görüldüğü gibi çatışma çözme becerilerine ilişkin etkinliklerin gerçekleştirildiği sınıf içerisinde farklı nedenlerle bazı sorunlar yaşanmıştır. Bu sorunlardan materyal sorunu, başka şeylerle ilgilenme, metinler oluşturma vb. sorunlar öğrencilerden kaynaklanırken, zaman sorunu öğretmenden

kaynaklanmıştır. Ayrıca dersin bölünmesi sorunu ise gerek öğrenciler gerekse sınıf dışı başka görevlilerden kaynaklanmıştır.

Çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesinde sınıf içerisinde yapılan etkinliklere ilişkin olarak model olma, kuklulardan yararlanma, eğitici oyunlardan yararlanma, grup çalışmasına ilişkin öneriler ve toplumsal sorunları ele alma bağlamında öneriler getirilmiştir. Buna göre eğitici oyunlardan yararlanmayı bir öneri olarak sunan Ali görüşlerini “*Mesela eğitici oyunlar da olabilirdi. Ben tek bunu düşünüyorum... Mesela bizim din hocası dini ifadelerle şey yapmak istiyor ilk önce bir harfini yazıyorsun diğerleri bilmeye çalışıyor öyle oyunlar veya siz bir milli mücadelede bir yer soracaksınız mesela Yunanlıların eline neresi geçti öyle şeyler. Bir de çatışmayla ilgili de olabilirdi*” biçiminde açıklayarak gerek ders sürecine gerekse çatışma boyutuna ilişkin oyunun önemini ifade etmiştir. Yapılan görüşmede sınıf öğretmeni model olmayı ele alarak görüşlerini “*Davranışlarımızla kendi öğretmen olarak kendi davranışlarımızla onlara rol model olabiliriz. Bu şekilde devam edebiliriz yani. Bizim sorunlara yaklaşma biçimimiz de çok önemli. O nedenle öğrencilere model olmalıyız diye düşünüyorum*” biçiminde açıklamış ve sorun çözme bağlamında kendi davranışlarının öğrenciler bakımından önemli olduğunu dile getirmiştir. Yine sınıf öğretmeni bu konuda toplumsal sorunların ele alınması gerektiğini “*Öğrencilerin toplumsal olayları değerlendirmesini de işin içine katabiliriz ya da ondan sonra çocukları toplumda birebir yaşanan sıkıntıları, sorunları nasıl çözüyoruz ülke olarak nasıl çözüyoruz, komşular olarak nasıl çözüyoruz, aile olarak çözüyoruz bunları çok iyi irdelemek gerekiyor, toplumun içine birazcık daha katıp gözlem yapmasını. Mesela örneğin çocukları o şekilde Sosyal Bilgiler dersine katabiliriz. Bir pazardan gördüğün bir çatışma var mı ya da çarşıda yaşadığın herhangi bir çatışma. Sen yaşamasan bile, gözlemediğin, gözlem yapabilme. Gözlemediğin sokakta, işyerinde herhangi bir yerde çocukları daha çok toplum içine katıp burada yaşanan çatışmaların neden kaynaklandığını nasıl çözülebileceğini gözlem yapmalarını isteyebiliriz*” biçiminde açıklamıştır.

Çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi sürecinde daha etkili uygulamaların yapılması için sınıf öğretmeni ve öğrenciler bir takım önerilerde bulunmuşlardır. Bu önerilerde öğretmen model olmaya dikkat çekerken, farklı etkinlik önerilerinde de bulunmuştur. Öğrenciler de grup çalışmalarının daha etkili olması konusunda öneriler getirmişlerdir.

Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi kapsamında öğrencilerin yaşadıkları çatışmaları farklı nedenleriyle ele aldığı, çözüm süreçlerini ve verdikleri tepkileri yaşadığı çatışma durumlarına göre ifade ettiği söylenebilir. Ayrıca çatışma çözmeye ilişkin birçok farklı etkinliğin uygulandığı ifade edilebilir. Bu derste çatışma çözme becerisine ilişkin verilen eğitimin gerek nicel gerekse nitel verilerden elde edilen bulgulara dayanarak etkili olduğu belirtilebilir.

4. TARTIŞMA ve SONUÇ

Araştırma sonucunda öğrencilerin karşılaştıkları çatışma süreci çatışmanın tanımları, nedenleri, yansımaları, çözüm süreci ve verilen tepkiler biçiminde ortaya çıkmıştır. Öğrencilerin karşılaştıkları bu çatışma durumları onların deneyimleri ve öğretmen gözlemleri ile ortaya konulmuştur.

Araştırmada öğrencilerin çatışmayı kavga, sorun, anlaşmazlık, tartışma ve küsme biçiminde tanımladıkları görülmüştür. Öğrenciler çatışmayı genellikle olumsuz durumlar çağrıştıracak sözcüklerle ifade etmişlerdir. Wheeler (2004) çatışma kavramıyla sorun, kavga, iletişimsizlik, kargaşa, kızgınlık, sürtüşme gibi olumsuz anlam içeren sözcüklerin yanı sıra uzlaşma ve çözüm gibi olumlu sözcüklerle de ilişkilendirmiştir. Sünbül (2008) ise çatışmanın anlaşmazlık gibi olumsuz durumların yanı sıra uzlaşma, kendini ifade etme gibi olumlu durumları içerdiğini belirtmiştir. Bu bağlamda, öğrencilerin yaptıkları çatışma tanımlarının alanyazında yer alan kuramsal açıklamalarla örtüştüğü; ancak olumlu ifadelere yer vermemeleri bakımından ise eksik kaldığı söylenebilir.

Araştırmada öğrencilerin çatışmaların nedenlerini çok farklı boyutlarda ele aldıkları görülmüştür. Öğrenciler yaşadıkları çatışmalara görüş ayrılıklarının neden olabileceğini belirtmiş ve bu görüş ayrılıklarının altında tercih farklılıklarını vurgulamışlardır. Tapan'ın (2006) yaptığı araştırmada da deney grubu öğrencilerinin çatışma nedenleri olarak görüş ayrılıklarını belirttikleri ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, araştırmada ortaya çıkan görüş farklılıklarına ilişkin bulgu ile alanyazının örtüştüğü ifade edilebilir. Öğrencilerin ele aldıkları çatışma nedenlerinden biri de kaynakların sınırlı olmasıdır. Öğrenciler gerek ailelerinde gerekse okulda sınırlı olan bir kaynağı paylaşamama durumunda çatışma yaşadıklarını belirtmişlerdir. Alanyazında çatışma nedenleri arasında ele alınan sınırlı kaynaklar, (Schrumpf, Crawford & Bodine, 1997/2007; Türnüklü, 2006) aynı zamanda okullarda yaşanan çatışmaların en önemli nedenleri arasında gösterilmektedir (Ergül, 2008). Öğrenciler yaşadıkları çatışmaların nedenleri arasında bencillik ve kıskançlık gibi kişilik özelliklerini, alay etmeyi, eşyalara izinsiz dokunmayı, arkadaşlarına karşı sözel

müdahaleyi de dâhil etmişlerdir. Benzer biçimde alanyazında da öğrencilerin yaşadıkları çatışmanın nedenleri arasında kıskançlık, birbirine saygı ve sevgi göstermeme, hoş olmayan sözler söyleme, alay etme, eşyaları birbirinden izinsiz kullanma belirtilmiştir (Türnüklü, 2012; Johnson & Johnson, 2005; Ergül, 2008). Bu bağlamda, öğrencilerin belirttikleri bu çatışma nedenleri ile alanyazında yer alan nedenlerin birbiri ile örtüştüğü söylenebilir. Bunlara ek olarak, öğrenciler aileleri ile yemek konusunda, öğretmenleri ile ise ödev yapmama konusunda çatışma yaşadıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca bu çalışmada öğrenciler tarafından çatışmanın nedenleri arasında ele alınan şiddet, alay etme gibi durumlar bazı çalışmalarda çözüm süreçleri bağlamında ele alınmıştır (Türnüklü & Şahin, 2004; Leventhal, 2007).

Araştırmada öğrenciler, çatışmaların yaşamlarına olan yansımalarını da sınıflandırmışlardır. Bu sınıflandırmayı olumlu ve olumsuz biçiminde ele alan öğrenciler olumlu yansımaların altında empati becerisi kazandırma, öfke kontrolünü sağlama ve ilişkileri kuvvetlendirme; olumsuz yansımaların altında ise küsmeye neden olma, gruplaşmaya neden olma ve ilişkileri zayıflatma durumlarını ifade etmişlerdir. Alanyazında çatışmaların bu çalışmada ifade edilenler gibi olumlu ya da olumsuz sonuçlanmasının çözüm yoluna bağlı olarak değişeceği belirtilmiştir (Kaypakoglu, 2010).

Araştırmada öğrenciler çatışma çözme sürecinde iletişim kurma, şikâyet etme, ortak kararlar alma, sayışma yöntemine başvurma, şiddete başvurma, kendi isteğinden vazgeçme, özür dileme, başkasından yardım alma ve istekleri dikkate alma çözüm yollarını kullandıklarını ifade etmişlerdir. Ayaş ve diğerlerinin (2010) 7-11. sınıf düzeyindeki öğrencilerle, Türnüklü ve Şahin'in (2004) 13-14 yaş grubu öğrencilerle ve Leventhal'ın (2007) gerçekleştirdikleri çalışmalarda öğrencilerin genellikle fiziksel şiddet, sözel şiddet, ad takma, küfür, alay etme gibi yıkıcı çözüm yollarını tercih ettikleri görülmüştür. Ancak yapılan bu çalışmada belirtilen bu yollara çok başvurulmadığı; yalnızca bir öğrenci tarafından şiddetin tercih edilebilecek bir strateji olduğu ifade edilmiştir. Başka bir deyişle, bu çalışmaya katılan öğrencilerin daha çok barışçıl yolları tercih ettiği söylenebilir.

Araştırmada öğrencilerin çatışmaya ilişkin verdikleri tepkilerin umursamama, küsme, uyarma, ağlama, kaygı duyma, kızgınlık ve üzümlük hissetme, ortamdaki uzaklaşma biçiminde olduğu ortaya çıkmıştır. Alanyazında ise çatışmaya karşı verilen olası tepkiler problemi yok saymak, yenilgiyi kabul etmek, kızmak, ağlamak, şikâyet etmek, alay etmek biçiminde ele alınmıştır (National Association for Community Mediation, 1993). Bu bağlamda, öğrencilerin çatışmalar karşısında verdikleri tepkilerin alanyazında belirtilen tepkilerle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Ancak öğrencilerin uyarılarda bulunma ve kaygı duymayı da ele aldığı görülmüştür.

Araştırmada ilkökul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözme becerilerinin gelişiminin incelenmesine yönelik yapılan eğitimin etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Alanyazında verilen eğitimin çatışma çözme becerilerine etkisinin incelendiği birçok çalışma bulunmaktadır. Bunlardan Güneri ve Çoban'ın (2004) 4. sınıf öğrencileri ile yaptığı çalışmada çatışma çözme programının etkileri; Bilgin ve diğerlerinin (2012) 5. sınıf öğrencileri ile yaptığı işbirliğine dayalı tekniklerin etkileri; Sarı'nın (2005) 5. sınıf öğrencileri ile yaptığı değer çizigisi, akademik çelişki ve güdümlü tartışmanın etkileri; Taştan'ın (2004) 6. sınıf öğrencileri ile yaptığı çatışma çözme ve arabuluculuk eğitim programının etkileri; Tapan'ın (2006) 8. sınıf öğrencileri ile yaptığı barış eğitimi programının etkileri; Türk'ün (2008) ve Zengin'in (2008) 4. ve 5. sınıf öğrencileri ile yaptığı Sünbül'ün (2008) ve Ergül'ün (2008) 9. sınıf öğrencileri ile yaptığı müzakare ve arabuluculuk programının etkileri; Gündoğdu'nun (2009) 9. sınıf öğrencileri yaptığı yaratıcı drama temelli programın etkileri; Karahan'ın (2006) üniversite öğrencileri ile yaptığı iletişim ve çatışma çözme programının etkileri; Karataş ve Gökçakan'ın (2010) ortaöğretim öğrencileri ile yaptığı psikodrama tekniklerinin etkileri; Baraldi ve Ieverse'nin (2010) diyalogik arabuluculuğun etkileri ve Travis'in (2005) ortaokul öğrencileri ile yaptığı bilgisayar tabanlı öğrenmenin etkilerini incelediği çalışmalarda verilen eğitimlerin, öğrencilerin çatışma çözme becerilerini geliştirdiği görülmüştür. Bu bağlamda sınıf düzeyleri ve uygulanan eğitimlerin farklı olmasına karşın verilen eğitimlerin çatışma çözme becerilerini geliştirmesi bakımından sözü edilen çalışmalarda bu çalışmanın sonuçlarının örtüştüğü söylenebilir. Ancak Bilgin'in (2008) ve Burnes'in (2007) 4. sınıf öğrencileri ile yaptığı çatışma çözme programının etkilerini incelediği çalışmalarda öğrencilerin çatışma çözme becerileri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır.

Araştırma sonucunda verilen eğitim sürecine ilişkin temalar kazanımlar, sınıf içi etkinlikler, yaşanan sorunlar ve öneriler biçiminde ele alınmıştır. Verilen bu eğitim süreci öğrencilerin yaşadıkları deneyimler ve sınıf öğretmenin görüşleri ile ortaya konulmuştur.

Araştırma sonucunda verilen çatışma çözme eğitimi ile öğrencilerin bir takım değer ve becerileri kazandığı görülmüştür. Öğrenciler değerler kapsamında nazik, saygılı ve hoşgörülü olma davranışlarını; beceriler kapsamında da iyi tarafından bakma, arabuluculuk yapma, barışçıl yolla çözme, öfke kontrolünü sağlama, dinleme ve empati kurmayı kazandıkları görülmüştür. Sünbül (2008) ve Tapan (2006) tarafından

çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesine yönelik olarak yaptıkları araştırmalarda da öğrencilerin öfke kontrolünü edindikleri görülmüştür. Benzer biçimde Şahin, Serin ve Serin (2001) tarafından yapılan araştırmada verilen çatışma çözme eğitiminin öğrencilerin empati becerilerini geliştirdiği görülmüştür.

Sosyal Bilgiler dersinde öğrencilerin çatışma çözme becerilerini geliştirmek amacıyla birçok farklı yaklaşımdan yararlanılmıştır. Ancak alanyazında öğrencilerin çatışma çözme becerilerini geliştirmek amacıyla ya çatışma çözme eğitim programlarından (Bilgin, 2008; Karahan, 2006) ya da işbirliği, tartışma, barış eğitimi, müzakere, arabuluculuk (Ergül, 2008; Sarı, 2005; Tapan, 2006) gibi yaklaşımlardan yalnızca birinden yararlanılmıştır. Bu bağlamda, yapılan bu araştırmanın sınıf içi uygulamalar bakımından diğer araştırmalardan farklılaştığı söylenebilir. Jones Woodard'ın (2012) yaptığı araştırmada ise öğretmenlerin çatışma çözme becerilerini geliştirmek için sınıf içinde daha çok rol oynama ve işbirliğine dayalı teknikleri kullandıkları ortaya çıkmıştır. Bu araştırmada da bu tekniklerden çatışma çözme becerilerini geliştirmek amacıyla yararlanılmıştır.

Araştırmada çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesine yönelik yapılan etkinlikler sırasında gerek öğrencilerden gerek öğretmenden gerekse sınıf dışı etmenlerden kaynaklı sorunlar yaşanmıştır. Araştırmanın sonucunda materyal ve zaman sorunu, başka şeylerle ilgilenme, metinler oluşturma, grup çalışması sırasındaki sorunlar ve dersin bölünmesi biçiminde sorunların yaşandığı ortaya çıkmıştır. Kaçmaz, Türnüklü ve Türk'ün (2011) yılında yaptıkları araştırmada birbiri ile çatışan öğrencilerin kendilerini ifade etmede güçlük yaşadığı, yetersiz iletişim ve empati becerisine sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmada da öğrencilerin grup çalışması sırasında isteklerini belirtirken iletişim sorunu yaşadıkları ortaya çıkmıştır. Bu bağlamda, iletişim sorununun çatışma yaşayan öğrencilerin ortak noktası olduğu söylenebilir.

Araştırma kapsamında öğretmen ve öğrenciler Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesine yönelik birtakım önerilerde bulunmuşlardır. Bu kapsamda, öğretmen ve öğrenciler model olma, eğitim sürecinde kuklalar ve eğitici oyunlardan yararlanma, derslerde toplumsal sorunları ele alma biçiminde öneriler getirmişlerdir. Ayrıca grup çalışmaları konusunda da birtakım öneriler sunulmuştur. Alanyazında da öğretmenlerin okullarda çatışma çözme konusunda model olması gerektiği belirtilmiştir (Schumpf, Crawford & Bodine, 1997/2007). Aynı zamanda alanyazında öğrencilerin çatışma çözme becerilerini kazanması için işbirliği becerileri edinmesi gerektiği vurgulanmaktadır (Girard & Koch, 1996'den akt. Taştan, 2004). Bu araştırmada da grup çalışmasına ilişkin belirtilen öneriler arasında işbirliği yapmanın önemine değinilmiştir. Bu kapsamda alanyazındaki açıklamaların araştırmanın bulgusunu destekler nitelikte olduğu söylenebilir.

Sonuç olarak, çatışmalar öğrencilerin yaşamlarının her boyutunda karşılaşılabilecekleri durumlardır. Bu nedenle, önemli olan öğrencilere çatışmalardan kaçınmayı öğretmek değil, çatışmaların barışçıl yollarla nasıl çözüleceğini öğretmektir. Eğitim-öğretim sürecinde Sosyal Bilgiler dersinden bu anlamda yararlanmak önemlidir. Çünkü bu ders konuları ve kazanımları gereği çatışma çözme için gerekli bilgi, beceri ve değerleri içermektedir. Ayrıca Sosyal Bilgiler dersinin toplumsal sorunların kendisini ele alması başka bir ifadeyle yaşamın içinden olması çatışma çözme becerilerinin kazandırılması konusundaki işlevini ortaya koymaktadır. Buna ek olarak, öğrencilerin bu becerileri kazanması için farklı derslerin öğretiminden de yararlanılabileceği gibi, ayrı programlar da geliştirilebilir. Öğrencilerin verilen bu eğitimlerle çatışma çözme becerilerini kazanması huzurlu toplumların oluşturulmasında büyük önem taşımaktadır.

Bu kapsamda uygulamaya ve yapılacak araştırmalara ilişkin şu öneriler getirilebilir:

- İlkokul dördüncü Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi kapsamında öğretim programında açıklamalara ve örnek etkinliklere yer verilebilir.
- Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi kapsamında eğitsel oyunlardan yararlanılabilir.
- Sosyal Bilgiler dersinde çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi için toplumsal sorunlar sınıf içinde ele alınıp, bu sorunlar farklı yönleriyle tartışılabilir.
- Çatışma çözme beceri düzeylerinin incelenmesi kapsamında tarama modelinde çalışmalar desenlenebilir.
- Çatışma çözme becerilerinin geliştirilmesi kapsamında farklı derslerde araştırmalar yapılabilir.
- Farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip okullarda çatışma çözme becerilerini karşılaştırmak amacıyla araştırmalar yapılabilir.

5. KAYNAKLAR

- Adkins, P. H. (1999). *Perceptions of pre-service elementary teachers about social studies instructional activities and content areas*. Yayınlanmamış doktora tezi, West Virginia University, Virginia.
- Andrews, B. J. (2000). *The early childhood teacher's role in conflict resolution*. Yayınlanmamış doktora tezi, George Mason University, Virginia. (UMI No: 9987981).
- Ayas, T., Deniz, M., Kağan, M. & Kenç, M. F. (2010). An investigation of conflict resolution strategies of adolescents. *Procedia- Social and Behavioral Sciences*, 2, 3545-3551.
- Baraldi, C. & Iervese, V. (2010). Dialogic mediation in conflict resolution education. *Conflict Resolution Quarterly*, 27(4), 423-445.
- Basit, A., Rahman, F., Jumani, N. B., & Malik, S. (2010). An analysis of conflict resolution strategies in pakistani schools. *International Journal of Academic Research*, 2(6), 212-218.
- Bickmore, K. (1997). Preparation for pluralism: curricular and extracurricular practice with conflict resolution. *Theory into Practice*, 36(1), 3-10.
- Bilgin, A. (2008b). The impact of conflict resolution training on elementary school children. *İlköğretim Online*, 7(3), 541-556.
- Bilgin, İ., Karakuyu, Y., Tatar, E., & Çetin, A. (2012). The effects of cooperative learning techniques on 5th grade students' conflict resolution and empathic tendencies in science and technology course. *Czesław Kupisiewicz*, 184-194.
- Burnes, C. (2007). *The effectiveness of a conflict resolution curriculum, Too Good for Violence, for fourth graders*. Yayınlanmamış doktora tezi, Mississippi State University.
- Büyüköztürk, Ş. (2010). *Sosyal bilimler için veri analizi el kitabı*. (12. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Catterall, J. S. (2007) Enhancing peer conflict resolution skills through drama: an experimental study. *Research in Drama Education: The Journal of Applied Theatre and Performance*, 12(2), 163-178.
- Chislett, N. (2005). *Creating a culture of peace and "resistance": integrating conflict resolution into the social studies curriculum*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, the University of Manitoba, Kanada.
- Creswell, J. W. (2009). *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. (3rd edition). United States of America: Sage Publications.
- Creswell, J.W. & Plano Clark, V.L. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. United States of America: Sage Publications.
- Çengelci, T. (2011). Sosyal bilgilerde iletişimin yeri ve önemi. R. Turan & K. Ulusoy (Ed.), *Sosyal bilgilerin temelleri* (2. Baskı) içinde (s. 247-270). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- De La Caba Collado, M. & Lopez Atxurra, R. (2006). Democratic citizenship in textbooks in Spanish primary curriculum. *Journal of curriculum studies*, 38(2), 205-228.
- Ergül, H. (2008). *Müzakere (problem çözme) ve arabuluculuk eğitim programının ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözüm becerileri, atılganlık becerileri ile saldırganlık düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Girard, K. L. (1995). *Preparing teachers for conflict resolution in the schools*. <http://files.eric.ed.gov/fulltext/ED387456.pdf> adresinden 30.03.2014 tarihinde edinilmiştir.
- Gündoğdu, R. (2009). *Yaratıcı drama temelli çatışma çözme programının ergenlerde öfke, saldırganlık ve çatışma çözme becerisine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Gündoğdu, R. (2010). Ortaöğretim dokuzuncu sınıf öğrencilerinin çatışma çözme düzeylerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Çağdaş Eğitim Dergisi*, 35(378), 8-16.
- Güneri, O. Y. & Çoban, R. (2004). The effect of conflict resolution training on turkish elementary school students: a quasi-experimental investigation. *International Journal For The Advancement of Counselling*, 26(2), 109-124.
- Güven, S. (2009). Demokrasi eğitimi. R. Turan, A. M. Sünbül & H. Akdağ (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-I* içinde (s. 416-435). Ankara: Pegem Akademi.
- Güven, S. (2011). Sosyal bilgiler dersinde vatandaşlık eğitimi ve vatandaşlık eğitiminde modeller. Turan, R., Sünbül, A. M. & Akdağ, H. (Ed.). *Sosyal bilgiler öğretiminde yeni yaklaşımlar-II* içinde (ss. 36-56). Ankara: Pegem Akademi.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (1996a). Peacemakers: teaching students to resolve their own and schoolmates' conflicts. *Focus on Exceptional Children*, 28(6), 1-11.
- Johnson, D. W. & Johnson, R. T. (2005). *Teaching students to be peacemakers*. (4. Baskı) Edina, MN: Interaction Book Company.
- Jones-Woodard, S. K. (2012). *Research on teachers' understanding and implementing conflict resolution skills in the early childhood and elementary classroom*. USA: Create Space Independent Publishing Platform.
- Kabapınar, Y. (2009). *İlköğretimde hayat bilgisi ve sosyal bilgiler eğitimi*. Ankara: Maya Akademi.
- Kaçmaz, T., Türnüklü, A., & Türk, F. (2011). Akran arabulucuların gözünden ilköğretim öğrencilerinin arabuluculuk sürecinde yaşadıkları güçlüklerin incelenmesi. *Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi Dergisi*, 17(4), 555-579.
- Karahan, T. F. (2006). Bir iletişim ve çatışma çözme beceri eğitimi programının üniversite öğrencilerinin çatışma çözme beceri düzeylerine etkisi. *Eurasian Journal of Educational Research (EJER)*, (22).

- Karataş, Z. & Gökçakan, Z. (2010). Psikodrama teknikleri kullanılarak yapılan grup uygulamasının ergenlerin çatışma çözme becerilerine etkisinin incelenmesi. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 20(4), 357-366.
- Karip, E. (2013). *Çatışma yönetimi*. (5. Baskı) Ankara: Pegem Akademi.
- Kaypakoğlu, S. (2010). *Kişilerarası iletişim cinsiyet farklılıkları güç ve çatışma*. İstanbul: Derin Yayınları.
- Leventhal, J. E. (2007). *Conflict resolution strategies in young children: do they do what they say?* Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, University of North Texas, Denton.
- Martorella, P. H. & Beal, C. (2002). *Social studies for elementary school classrooms*. (3. Baskı). Ohio: Merrill Prentice Hall.
- Mayorga, M. G. (2005). *The effects of conflict resolution education on sixth-grade students' attitudes, beliefs, opinions and conflict resolution style*. Yayınlanmamış doktora tezi, Texas A&M University, Texas.
- McDaniel, A. K. (1992). *A comparison of elementary and secondary schools with respect to levels of conflict, conflict resolution behaviors, teacher commitment, and organizational climate*. Unpublished doctoral dissertation, The Pennsylvania State University. (UMI No: 9236874).
- Merryfield, M. M. & Remy, R. C. (1995). *Teaching about international conflict and peace*. Suny Press.
- Mutluoğlu, S. & Topses, G. (2012). İlkokul öğrencilerinin çatışma çözüm becerilerinin sosyo-demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Turkish International Journal of Special Education and Guidance & Counselling (TIJSEG) ISSN: 1(2)*, 54-63.
- National Association for Community Mediation. (1993). *Face to face: resolving conflict without giving in or giving up*. <http://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=mdp.39015041331151;view=1up;seq=2> adresinden 10.03.2014 tarihinde edinilmiştir.
- Öner, U. (2006). Çatışma çözme ve arabuluculuk eğitimi. Y. Kuzgun (Ed.), *İlköğretimde rehberlik* (6. Baskı) içinde (ss. 189-234). Ankara: Nobel Yayın dağıtım.
- Sadri, G. (2013). Choosing conflict resolution by culture. *Industrial management*. (11-15).
- Sarı, S. (2005). *İlköğretim 5. sınıf öğrencilerine çatışma çözümü becerilerinin kazandırılmasında, akademik çelişki değer çizgisi ve güdümlü tartışma yöntemlerinin etkisi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Çukurova Üniversitesi, Adana.
- Schrumpf, F., Crawford, D. K. & Bodine, R. J. (2007). *Okulda çatışma çözme ve akran arabuluculuk program rehberi*. (çev: G. F. Akbalık & B. D. Karaduman), Ankara: İmge Kitabevi. (Özgün çalışma: 1997).
- Shamsi, N. (2004). *Modern teaching of social studies*. New Delhi: Anmol Publications.
- Smith-Sanders, A. K., & Harter, L. M. (2007). Democracy, dialogue, and education: An exploration of conflict resolution at jefferson junior high. *Southern Communication Journal*, 72(2), 109-126.
- Sunal, C. S. & Haas, M. E. (2002). *Social studies for the elementary and middle grades a constructivist approach*. Boston: Allyn and Bacon.
- Sünbül, D. (2008). *Müzakere (problem çözme) ve arabuluculuk eğitim programının ortaöğretim 9. sınıf öğrencilerinin çatışma çözme becerileri, öfke kontrolü ile özsayıgı düzeyleri üzerindeki etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Şahin, F. S., Serin, N. B., & Serin, O. (2011). Effect of conflict resolution and peer mediation training on empathy skills. *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 15, 2324-2328.
- Tapan, Ç. (2006). *Barış eğitimi programının öğrencilerin çatışma çözme becerileri üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. İzmir.
- Taştan, N. (2004). *Çatışma çözme ve akran arabuluculuğu eğitimi programlarının ilköğretim altıncı sınıf öğrencilerinin çatışma çözme ve akran arabuluculuğu becerilerine etkisi*. Yayınlanmamış doktora tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Thompson, N. E. (1999). *The impact of conflict resolution education on participating students and their families: a qualitative case study*. Yayınlanmamış doktora tezi, The Ohio State University, Ohio.
- Travis Steven, L. (2005). *Teaching conflict resolution skills, using computer-based instruction, to at-risk junior high school students assigned to a disciplinary alternative education program*. Yayınlanmamış doktora tezi, University of Houston.
- Türk, F. (2008). *Müzakere (problem çözme) ve arabuluculuk eğitim programının ilköğretim 4. ve 5. sınıf öğrencilerinin çatışma çözüm becerileri üzerinde etkisinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.
- Türnüklü, A. (2006). *Sınıf ve okul disiplinine çağdaş bir yaklaşım onarıcı disiplin*. Ankara: Ekinoks Yayınları.
- Türnüklü, A. (2012). Öğrenciler arasındaki çatışmaların çözümünde problem çözme ve arabuluculuk. E. Karip (Ed.) *Sınıf yönetimi* içinde (s. 193-233). Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.
- Türnüklü, A. & Şahin, İ. (2004). 13-14 yaş grubu öğrencilerin çatışma çözme stratejilerinin incelenmesi. *Türk Psikoloji Yazıları*, 7(13), 45-61.
- Wheeler, E. J. (2004). *Conflict resolution in early childhood helping children understand and resolve conflict*. USA: Pearson Prentice Hall.
- Yavuzer, Y., Karataş, Z. & Gündoğdu, R. (2013). Ergenlerin çatışma çözme davranışlarının incelenmesi: nicel ve nitel bir çalışma. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 28(1), 428-440.
- Yıldırım, A. & Şimşek, H. (2006). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Zengin, F. (2008). *Müzakere (problem çözme) ve arabuluculuk eğitim programının ilköğretim 4.-5. sınıf öğrencilerinin çatışma çözüm stilleri ve atılacak becerileri üzerindeki etkilerinin incelenmesi*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

A conflict is a situation that individuals can encounter in every period of their lives. Therefore, instead of avoiding conflicts, benefiting from them by using the right solutions will reflect positively in individuals' lives. For conflicts to be resolved with the right solutions, individuals need to acquire these skills starting from early ages. For this reason, including the activities that will teach these skills to students at school would help them successfully adapt to the society.

At schools, conflict resolution skills should be taught to students in a way that will be a lifestyle for them. Accordingly, the course syllabuses at schools can be utilised in this respect. However, in the literature, conflict resolution trainings independent from general course syllabuses were organised to develop conflict resolution skills. In addition, it was also stated in the literature that these skills could be developed through the syllabuses of different courses. One of these courses is the Social Studies course. Considering the components of the Social Studies course such as its nature, objectives and content, it can be argued that it is a suitable course for developing these skills to train effective citizens. The aim of this study is to examine the improvement of elementary fourth grade students' conflict resolution skills in the Social Studies course.

Method

In the study, which was designed in mixed model, embedded experimental design was employed. The Social Studies course was implemented in the context of activities based on conflict resolution skills. The study was conducted in a fourth grade class of an elementary school in the city of Eskisehir in the fall semester of the 2014-2015 school year. The participants of the study were the students and the elementary teacher of this class. In the study, to measure the students' conflict resolution skills, the conflict resolution skill scale was developed. The research data were gathered through the conflict resolution skill scale, teacher and student interviews, observations, learner materials and anecdote records. In addition, the statements in the researcher journal were used as a supportive dataset. Wilcoxon Signed Rank Test was employed in the analysis of the quantitative data obtained in the study, and inductive analysis was conducted in the analysis of the qualitative data.

Result and Discussion

In the study, results were revealed on the conflict situations that the students experienced, the effectiveness of the conflict resolution education in the Social Studies course, and the process of conflict resolution education. These results are listed as follows:

- With regard to the conflict situations that the students experienced, the revealed themes were conflict definitions, reasons, reflection of conflicts in life, approaches preferred, and reactions.
  - ✓ The students defined conflict as a dispute, controversy, resentment, fight and problem.
  - ✓ The students explained the reasons of conflicts by referring to limited resources, selfishness, jealousy, complaining, disagreements, disturbing, not obeying the rules of the game and grouping in games, not doing homework, taunting, and physical and verbal intervention.
  - ✓ The reflection of conflicts in life was perceived as positive and negative. As for the positive aspect, they stated developing empathy skills, enabling anger control and strengthening interpersonal relationships; and as for the negative aspect, they mentioned causing groupings and clustering, and weakening relationships.
  - ✓ In the process of resolving conflicts, the students were found to use the ways of communicating with individuals, complaining about each other, making common decisions, techniques such as counting, resorting to violence against the individuals they have conflict with, giving up on their desires in the conflict process, apologizing, getting help from someone else for the solution of the conflict, and considering mutual desires.
  - ✓ The students were found to give reactions such as avoiding, resentment, warning, crying, worrying, getting angry, feeling sad, and moving away from the environment.
- The use of practices towards developing conflict resolution skills in the Social Studies course developed the students' conflict resolution skills.

- The gains of conflict resolution skills in the Social Studies course were discussed in the context of in-class activities, problems experienced and suggestions.
  - ✓ Regarding the values, the students acquired the values of being kind, respectful and tolerant, and for the skills, they learned looking at events from the bright sight, mediating between individuals, finding peaceful solutions, controlling anger, listening and showing empathy.
  - ✓ In the scope of developing conflict resolution skills in the Social Studies course, activities were included, such as evaluating different solutions, impersonation, learning materials, finger paint, values and skills education, drawing pictures, discussion, producing slogans, completing dialogues and stories, and question-answer.
  - ✓ During the activities in the class, problems were experienced, such as forgetting the material or the material being limited, finishing in time, interruption of the lesson, students being distracted, difficulty in forming texts and disagreements in group work.
  - ✓ With respect to the process of conflict resolution education, suggestions were offered regarding setting an example to students, using puppets and educational games, discussing social problems, and group work.